

ปัญหาการบังคับใช้กฎหมายและการใช้ดุลพินิจในการปล่อยชั่วคราว โดยไม่มีประกัน ในระหว่างการพิจารณาคดีอาญาของศาล¹

จุฑาทิพย์ มาตรบุรณย์²

จากการศึกษา ปัญหาการบังคับใช้กฎหมายและการใช้ดุลพินิจในการปล่อยชั่วคราวโดยไม่มีประกัน ในระหว่างการพิจารณาคดีอาญาของศาล โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมา แนวคิด ทฤษฎี และ บทบัญญัติแห่งกฎหมายที่เกี่ยวกับการปล่อยชั่วคราวโดยไม่มีประกันในชั้นพิจารณาคดีของศาล มาตรการทาง กฎหมายเกี่ยวกับการปล่อยชั่วคราวโดยไม่มีประกัน และแนวทางปฏิบัติในการใช้ดุลพินิจปล่อยชั่วคราวโดยไม่มี ประกันในชั้นพิจารณาของศาลต่างประเทศประกอบกับปัญหาในการบังคับใช้กฎหมายในเรื่องการขอปล่อยชั่วคราว ไม่มีหลักประกันของประเทศไทย ซึ่งจากการศึกษาพบว่า การปล่อยตัวชั่วคราวโดยไม่มีหลักประกันของประเทศไทย ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ที่กำหนดให้เจ้าพนักงานหรือศาล พิจารณานุญาตให้ปล่อยตัวผู้ต้องหา หรือจำเลยชั่วคราวได้โดยไม่มีประกัน กล่าวคือ การปล่อยผู้ต้องหาหรือจำเลยโดยไม่ต้องทำสัญญาประกันและไม่ต้อง มีหลักประกันแต่อย่างใด เพียงแต่ให้ผู้ต้องหาหรือจำเลยสาบานหรือปฏิญาณตนว่าจะมาตามนัดหรือมาเรียกของเจ้า พนักงานหรือศาลเท่านั้น เป็นหลักเกณฑ์ที่กฎหมายบัญญัติให้ศาลต้องปฏิบัติและนำไปใช้เป็นหลักเกณฑ์ในการปล่อย ชั่วคราวแต่ในทางปฏิบัติ การปล่อยชั่วคราวผู้ต้องหาหรือจำเลยศาลเองมักจะใช้ดุลพินิจให้มีหลักทรัพย์มาวางต่อศาล เสียมากกว่า เพราะเป็นหลักประกันที่น่าเชื่อถือ การใช้ดุลพินิจของศาลจึงขัดต่อเจตนารมณ์ของกฎหมาย ขัดกับข้อบังคับของประธานศาลฎีกาว่าด้วยการปล่อยชั่วคราวและวิธีเรียกประกันในคดีอาญา พ.ศ. 2565 ข้อ 10 ขัดต่อ หลักสิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญและตามหลักกฎหมายสากล คือ หลักการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ เป็นหลักสิทธิมนุษยชนสากลที่ปรากฏอยู่ในกฎหมายระหว่างประเทศ ไม่ว่าจะเป็น⁴กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิ

¹ บทความนี้เรียบเรียงจากการค้นคว้าอิสระ เรื่อง ปัญหาการบังคับใช้กฎหมายและการใช้ดุลพินิจในการปล่อยชั่วคราวโดยไม่มีประกัน ในระหว่างการพิจารณาคดีอาญาของศาล โดยมีอาจารย์ที่ปรึกษา คือ รองศาสตราจารย์สุขสมัย สุทธิบดี และคณะกรรมการสอบ คือ ศาสตราจารย์พิเศษปัญญา สุทธิบดี และรองศาสตราจารย์ประเทือง ธนียผล

² นักศึกษาปริญญาโท หลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต (วิทยาเขตบางนา) คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

³ ข้อบังคับของประธานศาลฎีกาว่าด้วยการปล่อยชั่วคราวและวิธีเรียกประกันในคดีอาญา พ.ศ. 2565.

ข้อ 10 เมื่อจะมีคำสั่งปล่อยชั่วคราวพึงพิจารณาใช้วิธีการปล่อยชั่วคราวโดยไม่มีประกันเป็นลำดับแรกและให้ ผู้ต้องหาหรือจำเลยสาบานหรือปฏิญาณตนว่าจะมาตามนัดหรือมาเรียกแต่ถ้าเห็นว่าศาลสาบานหรือปฏิญาณตนยังไม่ เพียงพอศาลอาจนำวิธีการตามข้อ 8 (1)และ(2)มาใช้ร่วมด้วยก็ได้.

⁴ กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง International Covenant on Civil and Political Rights (ICCPR).

ข้อ 14 1. บุคคลทั้งปวงย่อมเสมอกันในการพิจารณาของศาลและคณะตุลาการในการพิจารณาคดีอาญาซึ่งตนต้องหา ว่า กระทำผิด หรือการพิจารณาคดีเกี่ยวกับสิทธิและหน้าที่ของตนบุคคลทุกคนย่อมมีสิทธิได้รับการพิจารณาอย่างเปิดเผย

พลเมืองและสิทธิทางการเมือง (ICCPR) ข้อ 14 ที่บัญญัติว่า “บุคคลทุกคนซึ่งต้องหาว่ากระทำความผิดทางอาญาต้องมีสิทธิได้รับการสันนิษฐานว่าเป็นผู้บริสุทธิ์จนกว่าจะพิสูจน์ตามกฎหมายได้ว่ามีความผิด”⁵ ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (UDHR) ข้อ 11 ที่กล่าวว่า “ทุกคนที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดทางอาญามีสิทธิที่จะได้รับการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าบริสุทธิ์จนกว่าจะพิสูจน์ได้ว่ามีความผิดตามกฎหมายในการพิจารณาคดีที่เปิดเผย ซึ่งต้องได้รับหลักประกันที่จำเป็นทั้งปวงสำหรับการต่อสู้คดี” และตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 29 วรรคสอง “ในคดีอาญา ให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มีความผิด และก่อนมีคำพิพากษาอันถึงที่สุดแสดงว่าบุคคลใดได้กระทำความผิด จะปฏิบัติต่อบุคคลนั้นเสมือนเป็นผู้กระทำความผิดมิได้” จะเห็นได้ว่าหลักการดังกล่าวเป็นหลักการทั่วไปที่พึงใช้ปฏิบัติต่อมนุษย์ทุกคนเพราะเป็นหลักการพื้นฐานที่ปกป้องสิทธิเสรีภาพของประชาชนอย่างไร้คดีในทางปฏิบัติของประเทศไทยเรื่องการปล่อยชั่วคราวนั้น ยังคงไม่สอดคล้องกับบทสันนิษฐานดังกล่าว โดยเฉพาะในส่วนของผู้ที่คดีอยู่ระหว่างการพิจารณาคดีของศาล เมื่อศาลได้พิจารณาและมีคำสั่งไม่ให้ผู้ต้องหาหรือจำเลยปล่อยชั่วคราวย่อมเป็นการตัดสินใจให้บุคคลเหล่านั้นมีความผิดแล้ว หากต่อมาปรากฏภายหลังว่าไม่ผิดและ

และเป็นธรรม โดยคณะตุลาการซึ่งจัดตั้งขึ้นตามกฎหมาย มีอำนาจ มีความเป็นอิสระและเป็นกลาง สื่อมวลชนและสาธารณชนอาจถูกห้ามเข้าฟังการพิจารณาคดีทั้งหมดหรือบางส่วนก็ด้วยเหตุผลทางศีลธรรม ความสงบเรียบร้อยของประชาชนหรือความมั่นคงของชาติในสังคมประชาธิปไตยหรือเพื่อความจำเป็นเกี่ยวกับส่วนได้เสียในเรื่องชีวิตส่วนตัวของคู่กรณี หรือในสภาพการณ์พิเศษซึ่งศาลเห็นว่าจำเป็นอย่างยิ่ง เมื่อการพิจารณาโดยเปิดเผยนั้นอาจเป็นการเสื่อมเสียต่อประโยชน์แห่งความยุติธรรม แต่คำพิพากษาในคดีอาญา หรือคำพิพากษาหรือคำวินิจฉัยข้อพิพาทในคดีอื่นต้องเปิดเผยเว้นแต่จำเป็นเพื่อประโยชน์ของเด็กและเยาวชน หรือเป็นกระบวนการพิจารณาเกี่ยวกับข้อพิพาทของคู่สมรสในเรื่องการเป็นผู้ปกครองเด็ก.

2. บุคคลทุกคนซึ่งต้องหาว่ากระทำความผิดอาญา ต้องมีสิทธิได้รับการสันนิษฐานว่าเป็นผู้บริสุทธิ์จนกว่าจะพิสูจน์ตาม กฎหมายได้ว่ามีความผิด.

⁵ ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน. Universal Declaration of Human Rights.

ข้อ 11 (1) ทุกคนที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดทางอาญา มีสิทธิที่จะได้รับการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าบริสุทธิ์จนกว่าจะพิสูจน์ได้ว่ามีความผิดตามกฎหมายในการพิจารณาคดีที่เปิดเผย ซึ่งตนได้รับหลักประกันที่จำเป็นทั้งปวงสำหรับการต่อสู้คดี.

⁶ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 29 หมวด 3 สิทธิและเสรีภาพของปวงชนชาวไทย มาตรา 29 “บุคคลไม่ต้องรับโทษอาญา เว้นแต่ได้กระทำการอันกฎหมายที่ใช้อยู่ในเวลาที่กระทำนั้นบัญญัติเป็นความผิดและกำหนดโทษไว้ และโทษที่จะลงแก่บุคคลนั้นจะหนักกว่าโทษที่บัญญัติไว้ในกฎหมายที่ใช้อยู่ในเวลาที่กระทำความผิดมิได้”

ในคดีอาญา ให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มีความผิด และก่อนมีคำพิพากษาอันถึงที่สุดแสดงว่าบุคคลใดได้กระทำความผิด จะปฏิบัติต่อบุคคลนั้นเสมือนเป็นผู้กระทำความผิดมิได้

การควบคุมหรือคุมขังผู้ต้องหาหรือจำเลยให้กระทำได้เพียงเท่าที่จำเป็น เพื่อป้องกันมิให้มีการหลบหนี

ในคดีอาญา จะบังคับให้บุคคลให้การเป็นปฏิปักษ์ต่อตนเองมิได้”

คำขอประกันผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาต้องได้รับการพิจารณาและจะเรียกหลักประกันจนเกินควรแก่กรณีมิได้ การไม่ให้ประกันต้องเป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติ.

มีการถอนฟ้องหรือมีคำพิพากษาถึงที่สุดว่าจำเลยไม่ได้เป็นผู้กระทำความผิดทำให้ต้องสูญเสียอิสรภาพไปโดยปริยาย เช่น ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ในการคุมขังผู้ต้องหาหรือจำเลยในระหว่างพิจารณาคดีถูกนำตัวเข้ามาอยู่ในอำนาจของศาล ซึ่งบุคคลดังกล่าวยังไม่ได้ถูกพิพากษาว่ามีความผิด หากประสงค์จะประกันตัวต้องยื่นคำร้องขอปล่อยตัวชั่วคราว ซึ่งต้องใช้หลักทรัพย์ถึงจะมีโอกาสได้รับการพิจารณาปล่อยตัวชั่วคราว สำหรับคนมีฐานะร่ำรวยย่อมไม่ถูกคุมขัง แต่หากเป็นคนยากจน ต้องถูกคุมขังเสียก่อน กลับกลายเป็นว่ากระบวนการยุติธรรมของไทยนั้นปฏิบัติต่อประชาชนเสมือนเป็นการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยมีความผิดและการขอปล่อยตัวชั่วคราวเป็นเรื่องยกเว้น นอกจากนี้ยังรวมถึง การใช้ดุลพินิจของศาลในการพิจารณาการขอปล่อยตัวชั่วคราวดังกล่าวด้วยว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยจะหลบหนีไปยุ่งเหยิงกับพยานหลักฐานไปก่อเหตุร้ายประการอื่นหรือเหตุอื่น ๆ หรือไม่ ก็มักก่อให้เกิดปัญหาในการใช้ดุลพินิจและสร้างความไม่เป็นธรรมแก่ผู้ต้องหาหรือจำเลยเป็นอย่างมากในปัจจุบัน⁷ แม้ดุลพินิจจะเป็นเครื่องมือที่ช่วยในการสร้างสมดุลระหว่างสิทธิและเสรีภาพของประชาชน ซึ่งเป็นวัตถุประสงค์สูงสุดประการหนึ่งของกฎหมายและเป็นประโยชน์แก่ผู้ใช้หรือผู้อื่นอย่างมาก แต่ถ้าเลือกใช้ดุลพินิจผิดพลาดในทางที่ไม่ถูกต้องสมควร ก็อาจสร้างความ อยุติธรรมก่อโทษแก่ผู้ที่ได้รับเป็นอันมาก ดุลพินิจจึงเปรียบเสมือนกับขวานที่อาจสร้างประโยชน์ให้กับผู้ใช้และผู้อื่นอย่างมหันต์ แต่ก็อาจเป็นอาวุธอันตรายที่ใช้ทำอันตรายหรือฆ่าฟันผู้อื่นได้เช่นกัน ปัจจุบันพบว่ามีปัญหาอยู่หลายประการ สามารถสรุปได้ดังนี้

1. สภาพปัญหาการใช้ดุลพินิจในการปล่อยชั่วคราวของศาล

การใช้ดุลพินิจเพื่อป้องกันมิให้เกิดกรณีการใช้ดุลพินิจไปในทางมิชอบหรือตามอำเภอใจโดยปราศจากเหตุผลอันสมควรของผู้มีอำนาจ การใช้ดุลพินิจซึ่งนอกจากจะเป็นอันตรายต่อสิทธิและเสรีภาพของบุคคลตามทฤษฎีกระบวนการนิติธรรมแล้ว ยังจะเป็นอันตรายต่อความสงบเรียบร้อยของสังคมส่วนรวมอีกด้วย สำหรับในหน่วยงานของศาลบรรพบุรุษนิติกฎหมาย ซึ่งในปัจจุบันได้ให้อำนาจศาลในการที่ศาลใช้ดุลพินิจออกคำสั่งว่าจะปล่อยชั่วคราวโดยไม่มีหลักประกันหรือมีหลักประกันหรือไม่ก็ได้ ดังนั้น สิ่งสำคัญในการแก้ปัญหาคือการใช้ดุลพินิจจะต้องมีความรู้ความเข้าใจให้ถูกต้องตามเจตนารมณ์ของกฎหมาย กล่าวคือ ศาลจะต้องมีกระบวนการด้านความคิดที่ถูกต้องต่อกระบวนการปล่อยชั่วคราว เพื่อประโยชน์แก่ผู้ต้องหาหรือจำเลยและต่อสังคม ซึ่งการที่จะมีกระบวนการด้านความคิดที่ถูกต้องนั้น ต้องอาศัยทั้งองค์ประกอบทางด้านความรู้ ความเข้าใจ และหลักเหตุผล ตามหลักปณิญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน Universal Declaration of Human Rights กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง (International Covenant on Civil and Political Rights – ICCPR) และตามกฎหมายรัฐธรรมนูญไทย พ.ศ.2560 มาตรา 29 “ในคดีอาญาให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มีความผิด และก่อนมีคำพิพากษาอันถึงที่สุดแสดงว่าบุคคลใดได้กระทำความผิด จะปฏิบัติต่อบุคคลนั้นเสมือนเป็นผู้กระทำความผิดมิได้” กล่าวคือ จะต้องมีการพัฒนาความรู้ ความเข้าใจ การใช้เหตุผลตามหลักสากล

⁷ ภัทรศักดิ์ วรรณแสง, การใช้ดุลพินิจในการปล่อยชั่วคราว, ดุลพาห เล่ม 1 ปี 50 หน้า 150-155.

⁸ สุขสมชัย สุทธิบดี, การตัดสินใจ : การลงโทษผู้กระทำความผิดทางอาญาของศาล, (สารนิพนธ์หลักสูตรรัฐศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาบริหารรัฐกิจ, คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2535), หน้า 11-12.

โดยให้ศาลยุติธรรมมีโครงการจัดอบรมหัวข้อการปล่อยชั่วคราวโดยไม่มีประกัน เพื่อให้ศาลตระหนักถึงความสำคัญตามที่กฎหมายบัญญัติเป็นอันดับแรก เมื่อมีความรู้ความเข้าใจของหลักการที่ชัดเจนแล้ว เกี่ยวกับการปล่อยชั่วคราวว่าศาลสามารถทำได้โดยไม่ต้องใช้หลักประกันได้ และการที่ศาลใช้ดุลพินิจไม่อนุญาตให้ปล่อยตัวชั่วคราวนั้น เมื่อพิจารณาถึงข้อดีของการที่ศาลมีคำสั่งไม่อนุญาตให้ปล่อยชั่วคราว เหตุที่สามารถขัดผู้ต้องหาหรือจำเลยเป็นการชั่วคราวระหว่างดำเนินคดีอาญา ก็เพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยของสังคม รักษาพยานหลักฐาน หลีกเลี่ยงแรงกดดันต่อพยาน ผู้เสียหายและครอบครัว หลีกเลี่ยงการพบปะระหว่างผู้ร่วมกระทำความผิด คู่ครองผู้ต้องหา ป้องกันมิให้หลบหนี ยุติการกระทำความผิดหรือป้องกันมิให้ไปกระทำความผิดอีก บางคดีที่หากผู้ต้องหาหรือจำเลยกระทำความผิดอาญาร้ายแรง เช่น ข่มขืน ฆ่าคน แล้วมีพยานหลักฐานหนักแน่นว่าเป็นผู้กระทำความผิด แม้ผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มีพฤติการณ์หลบหนี ก็สามารถขังระหว่างดำเนินคดีได้

คำสั่งของศาลที่ไม่อนุญาตให้ปล่อยตัวชั่วคราวของผู้ต้องหาหรือจำเลย โดยทั่วไปการพิจารณาอนุญาตให้ปล่อยตัวชั่วคราวของศาลจะต้องพิจารณาตามกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ซึ่งตาม ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 107 ได้รับรองสิทธิของผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาไว้ว่า “ผู้ต้องหาหรือจำเลยทุกคนพึงได้รับอนุญาตให้ปล่อยชั่วคราว...” แต่อย่างไรก็ตาม การที่ศาลจะใช้ดุลพินิจไม่อนุญาตให้ปล่อยตัวชั่วคราวนั้น จะต้องมิเหตุอันควรเชื่อ 5 ประการเท่านั้น ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 108/1 ส่วนการนำพฤติการณ์ด้านอื่นมาประกอบคำสั่งนั้น ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 108ให้อำนาจศาลในการใช้ดุลพินิจพิจารณาถึงความหนักเบาของข้อหา พยานหลักฐาน พฤติการณ์ต่างๆ ความน่าเชื่อถือของหลักประกันหรือผู้ร้องขอประกัน รวมถึงความน่าเชื่อว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยจะหลบหนีหรือไม่ ภัยอันตรายหรือความเสียหาย รวมถึงการนำคำคัดค้านของพนักงานสอบสวนหรือพนักงานอัยการ มาพิจารณาประกอบด้วยเมื่อพิจารณาแล้ว จะเห็นได้ว่าการบัญญัติกฎหมายรับรองหลักประกันสิทธิปล่อยชั่วคราวของผู้ต้องหาหรือจำเลยไว้ แต่ก็เปิดช่องให้ผู้พิพากษาในการใช้ “ดุลพินิจ” อย่างกว้างขวาง เป็นการให้อำนาจผู้พิพากษาในการพิจารณาถึงพฤติการณ์แวดล้อมต่างๆ เพื่อนำมาเป็นเหตุผลไม่อนุญาตให้ปล่อยชั่วคราวตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 108 และ 108/1 ประเด็นสำคัญในที่นี้ คือความน่าเชื่อถือ แคลงสงสัยของประชาชนและนักกฎหมายว่า คำสั่งที่พิจารณาตามกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญานี้อาจขัดต่อหลักสากล Presumption of Innocence และขัดต่อกฎหมายรัฐธรรมนูญ บางครั้งตามพฤติการณ์ในคดีที่ปรากฏไม่มีเหตุการณ์ที่แสดงถึงการที่ผู้ต้องหาหรือจำเลยน่าจะหลบหนีแต่อย่างใด ทั้งที่มีที่อยู่เป็นหลักแหล่ง มีครอบครัว หน้าที่การงาน ชื่อเสียงหน้าตาทางสังคม แต่เป็นการสันนิษฐานคาดคะเนของศาลเองว่าเมื่อผู้ต้องหาหรือจำเลยถูกกล่าวหาในพฤติการณ์และอัตราโทษที่สูงจึงอาจจะหลบหนีได้ การใช้ดุลพินิจของผู้พิพากษายังรวมถึงการไม่มีข้อมูลข้อเท็จจริงของผู้ต้องหาหรือจำเลยที่ใช้ประกอบดุลพินิจในการพิจารณาปล่อยชั่วคราว เมื่อพิจารณาการสั่งปล่อยชั่วคราวตามข้อบังคับของประธานศาลฎีกาว่าด้วยการปล่อยชั่วคราว และ วิธีเรียกประกันในคดีอาญา พ.ศ. 2565 ข้อ 6 ที่กำหนดให้ศาลอาจให้เจ้าพนักงานศาลเก็บข้อมูลหรือข้อเท็จจริงเกี่ยวกับสาเหตุและพฤติการณ์ ที่เกี่ยวข้องกับการกระทำที่ถูกกล่าวหาหรือถูกฟ้อง บุคลิกลักษณะนิสัย สภาพทางร่างกายและจิตใจ การศึกษา การประกอบอาชีพการงาน ประวัติการกระทำความผิดอาญา สภาพ

และฐานะของครอบครัว ความสัมพันธ์กับบุคคลอื่นในสังคมหรือข้อมูลอื่นที่เกี่ยวข้อง แล้วจัดทำรายงานหรือความเห็นหรือประเมินความเสี่ยงเพื่อประกอบการพิจารณาสั่งคำร้องขอปล่อยชั่วคราวด้วยก็ได้ แต่วิธีปฏิบัติงาน ผู้พิพากษาไม่ได้มีการให้เจ้าพนักงานศาลตรวจสอบข้อมูลประวัติของผู้ต้องหาหรือจำเลยเพิ่มเติม จะพิจารณาจากคำร้องขอฝากขัง คำฟ้องของพนักงานอัยการและคำร้องประกอบการขอปล่อยชั่วคราวของผู้ต้องหาหรือนายประกัน ญาติ ที่ยื่นเพิ่มเข้ามาในสำนวนเป็นหลักเท่านั้น แต่การที่ผู้พิพากษาจะให้เจ้าหน้าที่ศาลหาข้อมูลเพิ่มเติม มาประกอบดุลพินิจได้นั้น เฉพาะแต่คดีที่เข้าหลักเกณฑ์ประเมินความเสี่ยงที่ต้องมีการสอบถามหาข้อมูล ไม่ว่าจะเป็นข้อมูลด้านเอกสารหรือจากการสอบถามผู้ต้องหาหรือจำเลย หรือมีการยื่นคำร้องขอปล่อยชั่วคราวโดยไม่มีหลักประกันเท่านั้น

2. สภาพปัญหาบทกฎหมายและขั้นตอนการขอปล่อยตัวชั่วคราวโดยไม่ต้องมีหลักประกัน

ในประเด็นนี้ปัญหาบทบัญญัติของกฎหมายที่เกิดขึ้น ตามประมวลวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 107 ที่กำหนดให้เจ้าพนักงานหรือศาลรีบสั่งอย่างรวดเร็วและผู้ต้องหาหรือจำเลยทุกคนพึงได้รับอนุญาตให้ปล่อยชั่วคราวกำหนดเกี่ยวกับหลักการปล่อยตัวชั่วคราว มาตราดังกล่าวเป็นขั้นตอนที่ศาลต้องใช้เป็นขั้นตอนแรก เพราะสิทธิในการประกันตัวหรือหรือสิทธิในการได้รับการปล่อยตัวชั่วคราวระหว่างการพิจารณาคดี ก่อนที่ศาลจะพิพากษาจนถึงที่สุด เป็นสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐาน โดยเป็นสิทธิที่มาจากหลักการที่จะต้องสันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยที่ถูกกล่าวหาเป็นผู้บริสุทธิ์จนกว่าศาลจะมีคำพิพากษาถึงที่สุด เพราะการคุมขังเป็นการจำกัดสิทธิเสรีภาพอย่างร้ายแรงกระทบต่อเสรีภาพและความมั่นคงในชีวิตและร่างกายของมนุษย์⁹ ศักดิ์ความเป็นมนุษย์ แต่การพิจารณาอนุญาตให้การปล่อยตัวชั่วคราวโดยไม่ใช้หลักประกันในชั้นพิจารณาคดีของศาล เป็นการใช้ดุลพินิจของศาลแต่เพียงอย่างเดียว โดยไม่มีขั้นตอนและไม่มีหลักในการพิจารณาอย่างเป็นธรรม และศาลไม่เพียงพิจารณาให้ผู้ต้องหาหรือจำเลยทุกคนพึงได้รับอนุญาตให้ปล่อยชั่วคราว ตามที่กฎหมายบัญญัติทำให้ในทางปฏิบัติศาลจึงมักจะใช้ดุลพินิจไม่อนุญาตให้ปล่อยตัวชั่วคราวเนื่องจากไม่มีหลักประกัน ซึ่งการที่ศาลจะใช้ดุลพินิจอนุญาตให้ปล่อยตัวชั่วคราว โดยพิจารณาที่ประกันหรือหลักประกันเป็นสำคัญย่อมเป็นการนำทรัพย์สินมาใช้เป็นเกณฑ์ในการพิจารณาการปล่อยตัวชั่วคราว อันเป็นการขัดกับหลักความเสมอภาค ซึ่งกำหนดไว้ว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยทุกคนไม่ว่าจะฐานะยากจน ร่ำรวย ก็ต้องได้รับความคุ้มครองด้านสิทธิและเสรีภาพ ตามกฎหมายโดยเท่าเทียมกันทุกคน

การปล่อยตัวชั่วคราวโดยไม่ต้องใช้หลักประกัน ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาได้กำหนดเกี่ยวกับหลักการปล่อยชั่วคราวในกรณีไม่ใช้หลักประกันไว้ว่าคดีที่สามารถปล่อยชั่วคราวโดยไม่ใช้หลักประกันได้จะต้องเป็นคดีที่มีอัตราโทษจำคุกอย่างสูงไม่เกินห้าปีและขั้นตอนวิธีการคือ ก่อนจะปล่อยผู้ต้องหาหรือจำเลยไปก็ให้สาบานหรือปฏิญาณตนว่าจะมาตามนัดหรือหมายเรียก แต่กฎหมายไม่ได้กำหนด

⁹ ทศพร แสนสวัสดิ์, หลักการพื้นฐานกฎหมายรัฐธรรมนูญ, (พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร:วิญญูชน, 2567) หน้า 243-246.

ผู้ต้องหาหรือจำเลยจะต้องยื่นเอกสารใดบ้าง ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 111 กำหนดว่าการปล่อยชั่วคราวโดยไม่มีประกันเลย ก่อนจะปล่อยไปให้ผู้ต้องหาหรือจำเลยสาบานหรือปฏิญาณตนว่าจะมาตามนัดหรือหมายเรียกและตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา กรณีตามหลักกฎหมายดังกล่าวจะเห็นได้ว่า การพิจารณาอนุญาตให้ปล่อยตัวชั่วคราวโดยไม่ใช้หลักประกันในชั้นสอบสวนหรือในชั้นพิจารณาของศาลจึงเป็นการใช้ดุลพินิจของเจ้าหน้าที่เพียงอย่างเดียว โดยไม่ได้มีขั้นตอนหรือแนวปฏิบัติอย่างชัดเจนเพื่อให้ทุกหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมได้ใช้เป็นแนวทางปฏิบัติเป็นแนวทางเดียวกันได้ และยังไม่มีการพิจารณาอย่างเป็นธรรมทำให้ในทางปฏิบัติพนักงานเจ้าหน้าที่จึงมักใช้ดุลพินิจไม่อนุญาตให้ปล่อยตัวชั่วคราวโดยไม่มีหลักประกัน

3. สภาพปัญหาการปล่อยตัวชั่วคราวโดยใช้อุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ (Electronic Monitoring: EM)

¹⁰พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 30) พ.ศ. 2558 ซึ่งมีผลใช้บังคับตั้งแต่วันที่ 31 ธันวาคม 2558 ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการปล่อยชั่วคราวกำหนดให้ใช้อุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์หรืออุปกรณ์อื่นใดที่สามารถใช้ตรวจสอบหรือจำกัดการเดินทางของผู้ถูกปล่อยชั่วคราว ก็เพื่อแก้ไขปัญหาคความเหลื่อมล้ำในสังคม ปัญหาการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม ปัญหาผู้ถูกดำเนินคดีซึ่งเป็นผู้ต้องหาหรือจำเลยหลบหนีในชั้นปล่อยชั่วคราว ปัญหาความยากจนไม่มีเงินประกันตัวทำให้คนยากจนถูกควบคุมตัวเกือบทุกกรณี และเสียโอกาสได้รับการปล่อยชั่วคราว ทั้งปริมาณผู้ต้องขังหรือผู้ต้องโทษในเรือนจำมีปริมาณมากจนเกิดความแออัด เพื่อขจัดปัญหาดังกล่าวสำนักงานศาลยุติธรรมจึงได้จัดให้มีการนำอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์หรืออุปกรณ์อื่นใดที่สามารถใช้ตรวจสอบหรือจำกัดการเดินทางของผู้ถูกปล่อยชั่วคราวมาใช้ในงานปล่อยชั่วคราวได้ (Electronic Monitoring) หรือที่เรียกว่าอุปกรณ์ EM ¹¹ เพื่อให้ศาลสามารถใช้ดุลพินิจให้เหมาะสมกับประเภทคดีและผู้ต้องหาหรือจำเลยแต่ละคน เพื่อลดปัญหาความไม่เท่าเทียมกันในการได้รับการปล่อยชั่วคราวและเป็นการเพิ่มโอกาสให้ผู้ต้องหาหรือจำเลยที่มีฐานะทางเศรษฐกิจไม่ดี มีโอกาสได้รับอนุญาตปล่อยชั่วคราวเพิ่มมากขึ้น เพราะผู้ต้องหาหรือจำเลยสามารถขอให้ใช้อุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์หรืออุปกรณ์อื่นใดที่สามารถใช้ตรวจสอบหรือจำกัดการเดินทางของผู้ถูกปล่อยชั่วคราวหรืออุปกรณ์ EM มาใช้ประกอบในการยื่นคำร้องขอปล่อยชั่วคราวซึ่งศาลอาจมีคำสั่งอนุญาตปล่อย

¹⁰ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

มาตรา 108 วรรคสาม “ในการอนุญาตให้ปล่อยชั่วคราว เจ้าพนักงานซึ่งมีอำนาจสั่งให้ปล่อยชั่วคราวหรือศาลจะกำหนดเงื่อนไขเกี่ยวกับที่อยู่หรือเงื่อนไขอื่นใดให้ผู้ถูกปล่อยชั่วคราวปฏิบัติ หรือในกรณีที่ผู้นั้นยินยอมจะสั่งให้ใช้อุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์หรืออุปกรณ์อื่นใดที่สามารถใช้ตรวจสอบหรือจำกัดการเดินทางของผู้ถูกปล่อยชั่วคราวก็ได้ ทั้งนี้ เพื่อป้องกันการหลบหนี หรือภัยอันตราย หรือความเสียหายที่อาจเกิดขึ้น แต่ถ้าผู้ถูกปล่อยชั่วคราวมีอายุไม่ถึงสิบแปดปีบริบูรณ์ แม้ผู้นั้นยินยอม จะสั่งให้ใช้อุปกรณ์ดังกล่าวได้ต่อเมื่อผู้นั้นมีพฤติการณ์ที่อาจเป็นภัยต่อบุคคลอื่นอย่างร้ายแรง หรือมีเหตุสมควรประการอื่น”.

¹¹ ปาลิดา มณีโชติ, ปัญหาการนำเครื่องมืออิเล็กทรอนิกส์มาใช้ในการปล่อยชั่วคราวจำเลยในชั้นพิจารณาคดีของศาล, วารสารวิจัยราชภัฏพระนคร สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ปีที่ 11 ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม-ธันวาคม 2559) หน้า 65.

ชั่วคราวโดยใช้อุปกรณ์ EM โดยมีหลักประกันหรือไม่มีหลักประกันก็ได้ ทั้งนี้ต้องคำนึงถึงสิทธิและเสรีภาพ ที่กฎหมายกำหนดไว้ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 108 วรรคสาม มาตรา 110 วรรคสาม และมาตรา 117 วรรคสอง เมื่อผู้ต้องหาหรือจำเลยยินยอมใช้อุปกรณ์ EM แล้ว ผู้ต้องหาหรือจำเลยนั้น ๆ ต้องปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ในการใช้การดูแลรักษา อุปกรณ์ EM ด้วย เพราะตัวอุปกรณ์ EM ดังกล่าวก็คือ อุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ประเภทหนึ่ง ศาลสามารถติดตามตัวผู้ต้องหาหรือจำเลยจากการตรวจสอบสัญญาณจากอุปกรณ์ EM ซึ่งติดอยู่กับผู้ต้องหาหรือจำเลยรายนั้น ๆ หากผู้ต้องหาหรือจำเลยกระทำการใดๆ ให้ตัวอุปกรณ์ EM นั้น ไม่สามารถใช้งานได้ไม่ว่าโดยวิธีใด เช่น พยายามถอดอุปกรณ์ EM โดยไม่ได้รับอนุญาตหรือทำให้ระบบสัญญาณมีข้อขัดข้องก็จะทำให้ศาลไม่สามารถตรวจสอบการเดินทางของผู้ต้องหาหรือจำเลยที่ได้รับอนุญาตให้ปล่อยชั่วคราวได้ ดังนั้น ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 117 วรรคสอง จึงบัญญัติเพิ่มเติมว่าหากข้อเท็จจริงปรากฏว่าอุปกรณ์ EM ดังกล่าวถูกทำลายหรือทำให้ใช้การไม่ได้ไม่ว่าโดยวิธีใดให้สันนิษฐานเบื้องต้นว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยจะหลบหนี เพื่อให้ศาลมีอำนาจเรียกให้ผู้ต้องหาหรือจำเลยมาสอบถามหรืออาจเปลี่ยนแปลงเงื่อนไขในการปล่อยชั่วคราว หรือหากตรวจสอบแล้วพบว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยทำลายอุปกรณ์ EM และหลบหนีจริงศาลจะออกหมายจับผู้ต้องหาหรือจำเลยต่อไป

¹²แม้สำนักงานศาลยุติธรรมมีจุดประสงค์เพื่อแก้ไขปัญหาความเหลื่อมล้ำในสังคม แก้ไขปัญหาการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม แก้ไขปัญหาผู้ถูกดำเนินคดีซึ่งเป็นผู้ต้องหาหรือจำเลยหลบหนีในชั้นปล่อยชั่วคราว แก้ไขปัญหาความยากจนไม่มีเงินประกันตัวทำให้คนยากจนถูกควบคุมตัวเกือบทุกกรณี และเสียโอกาสได้รับการปล่อยชั่วคราว ทั้งปริมาณผู้ต้องขังหรือผู้ต้องโทษในเรือนจำมีปริมาณมากจนเกิดความแออัด เพื่อขจัดปัญหาดังกล่าว แต่ข้อเสียเป็นการจำกัดเสรีภาพของประชาชนขัดต่อกฎหมาย และยังให้อำนาจการสั่งปล่อยชั่วคราวทุกกรณีเป็นดุลพินิจของศาลที่จะพิจารณา ยังกำหนดให้ใช้หลักประกันร่วมด้วย จึงไม่สามารถแก้ปัญหาเรื่องฐานะความยากจนประชาชนก็ยังไม่สามารถเข้าถึงสิทธิการปล่อยชั่วคราวได้ เช่นเดิม ทั้งยังสร้างภาระในการดูแลไม่ว่าจะเป็นต้องระมัดระวังไม่ให้เบตเตอร์หมด หรือต้องดูแลไม่ให้ตัวเครื่องเกิดความเสียหาย สิ่งเหล่านี้ทำให้วิถีชีวิตเดิมตามปกติต้องเปลี่ยนไป เช่น ไม่สามารถเดินทางด้วยเครื่องบินได้ ทำให้ต้องใช้เวลาในการเดินทางมากขึ้น อีกทั้งยังมีปัญหาอีกประการ อย่างการถูกตีตราจากสังคม เมื่อพบเห็นการใส่กำไล EM ว่าเป็นคนไม่ดี มีคดีติดตัว หรือปัญหาจากเรื่องสุขอนามัยจากการติดกำไล EM

4. สภาพปัญหาเกี่ยวกับมาตรการบังคับและบทลงโทษกรณีผู้ต้องหาหรือจำเลยที่ได้รับการปล่อยตัวชั่วคราวไม่มีประกันหลบหนี

¹² ศิวาพร อึ้งอรุณชะวี, ปัญหาการปล่อยตัวชั่วคราวโดยใช้อุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ติดตามตัว (Electronic Monitoring: EM) ในคดีอาญา, การค้นคว้าอิสระ หลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิทยบริการเฉลิมพระเกียรติจังหวัดขอนแก่น คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

จากมาตรการการปล่อยตัวชั่วคราวในคดีอาญา ศาลยุติธรรมยังไม่มีมาตรการบังคับและบทลงโทษในกรณีที่ผู้ได้รับการปล่อยตัวชั่วคราวหลบหนีอย่างเป็นรูปธรรม มีเพียงบทบัญญัติตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 108 ในวรรคท้าย การอนุญาตให้ปล่อยตัวชั่วคราว เจ้าพนักงานซึ่งมีอำนาจสั่งให้ปล่อยตัวชั่วคราวหรือศาลจะกำหนดเงื่อนไขเกี่ยวกับที่อยู่หรือเงื่อนไขอื่นใดให้ผู้ถูกปล่อยชั่วคราวปฏิบัติหรือในกรณีที่ผู้นั้นยินยอมจะสั่งให้ใช้อุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์หรืออุปกรณ์อื่นใดที่สามารถใช้ตรวจสอบหรือจำกัดการเดินทางของผู้ถูกปล่อยชั่วคราวก็ได้ ทั้งนี้เพื่อป้องกันการหลบหนีหรือภัยอันตรายหรือความเสียหายที่อาจเกิดขึ้น แต่ถ้าผู้ถูกปล่อยชั่วคราวมีอายุไม่ถึงสิบแปดปีบริบูรณ์แม้ผู้นั้นยินยอมจะสั่งให้ใช้อุปกรณ์ดังกล่าวได้ต่อเมื่อผู้นั้นมีพฤติกรรมที่อาจเป็นภัยต่อบุคคลอื่นอย่างร้ายแรงหรือมีเหตุสมควรประการอื่นซึ่งเป็นการกำหนดเงื่อนไข เพื่อให้ผู้ต้องหาที่ได้รับการปล่อยตัวชั่วคราวป้องกันการหลบหนีแต่ไม่ได้มีมาตรการบังคับหรือบทลงโทษในกรณีที่ผู้ได้รับการปล่อยตัวชั่วคราวหลบหนีซึ่งทำให้กระทบต่อกระบวนการยุติธรรมทางอาญาในการที่จะนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษได้เพราะการดำเนินคดีนั้นจะมีตัวผู้ต้องหาหรือจำเลยเพื่อมาพิจารณาคดีทั้งอาจจะเป็นการกระทบต่อความสงบเรียบร้อยของสังคมได้ ถึงแม้จะมีคำแนะนำของประธานศาลฎีกาว่าด้วยการใช้มาตรการกำกับดูแลในระหว่างปล่อยตัวชั่วคราว พ.ศ. 2564¹³ระบุว่า ตามที่¹⁴พระราชบัญญัติมาตรการกำกับและติดตามจับกุมผู้หลบหนีการปล่อยชั่วคราวโดยศาล พ.ศ. 2560 กำหนดให้มีมาตรการกำกับดูแลผู้ถูกปล่อยชั่วคราวขึ้น โดยมีมุ่งประสงค์ที่จะเสริมสร้างประสิทธิภาพในการป้องกันการหลบหนีและภัยอันตรายหรือความเสียหายที่อาจเกิดขึ้นในระหว่างที่ผู้ต้องหาหรือจำเลยได้รับการปล่อยตัวชั่วคราวจากศาล ซึ่งนอกจากจะทำให้สังคมได้รับความปลอดภัยยิ่งขึ้นแล้ว ยังมีส่วนช่วยลดความจำเป็นในการเรียกหลักประกันลงด้วย ส่งผลให้ผู้ต้องหาหรือจำเลยที่ยากจน ย่อมมีโอกาสที่จะได้รับการปล่อยตัวชั่วคราวเช่นเดียวกับผู้ต้องหาหรือจำเลยอื่น อันเป็นการลดความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้อีกทางหนึ่ง จึงสมควรจัดวางระบบการใช้มาตรการกำกับดูแลดังกล่าวให้มีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับหลักการและวัตถุประสงค์ของกฎหมาย เพื่อมุ่งประสงค์ในการป้องกันการหลบหนีซึ่งให้อำนาจแก่ศาลแต่งตั้งผู้กำกับดูแลในการรับเป็นผู้สอดส่องดูแลรับรายงานตัว หรือให้คำปรึกษา

¹³ คำแนะนำของประธานศาลฎีกาว่าด้วยการใช้มาตรการกำกับดูแลในระหว่างปล่อยตัวชั่วคราว พ.ศ. 2564.

ข้อ 1 การกำกับดูแล หมายถึง การสอดส่องดูแลให้ผู้ถูกปล่อยตัวชั่วคราวปฏิบัติตามคำสั่ง หรือเงื่อนไขที่ศาลกำหนด ซึ่งรวมถึงการรับรายงานตัวและการให้คำปรึกษาแก่บุคคลดังกล่าวด้วย เพื่อมิให้เกิดการหลบหนีหรือก่อภัยอันตรายหรือความเสียหายใด ๆ ดังที่กำหนดไว้ในประมวลกฎหมาย วิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 108.

ข้อ 2 ในกรณีปล่อยตัวชั่วคราวโดยไม่มีประกันตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 11 หากศาลเห็นว่ามีความจำเป็นเพื่อคุ้มครองสังคมจะมีคำสั่งกำหนดเงื่อนไขหรือสั่งใช้มาตรการกำกับดูแลกับผู้ถูกปล่อยตัวช่วนานั้นก็ได้.

¹⁴ พระราชบัญญัติมาตรการกำกับและติดตามจับกุมผู้หลบหนีการปล่อยตัวชั่วคราวโดยศาล พ.ศ. 2560.

มาตรา 3 ในพระราชบัญญัตินี้ “ผู้กำกับดูแลผู้ถูกปล่อยตัวชั่วคราว” หมายความว่า บุคคลซึ่งได้รับแต่งตั้งจากศาลให้เป็น ผู้สอดส่องดูแล รับรายงานตัว หรือให้คำปรึกษาผู้ถูกปล่อยตัวชั่วคราวเพื่อป้องกันการหลบหนีหรือภัยอันตราย หรือความเสียหายที่อาจเกิดขึ้นในระหว่างที่ได้รับการปล่อยตัวชั่วคราว.

แก่ผู้ถูกปล่อยชั่วคราว เพื่อกำชับหรือตักเตือนให้ปฏิบัติตามเงื่อนไขของศาลอย่างเคร่งครัด หรือให้คำปรึกษาเพื่อปรับเปลี่ยนทัศนคติและพฤติกรรมของผู้รับคำปรึกษาให้เป็นไปในทางที่ดีขึ้น แต่ปัญหาในทางปฏิบัติผู้กำกับดูแลไม่สามารถปฏิบัติได้อย่างเป็นรูปธรรม การที่ศาลแต่งตั้งผู้กำกับดูแลในการรับเป็นผู้สอดส่องดูแลรับรายงานตัวมีสิทธิที่ได้รับค่าตอบแทนและค่าใช้จ่ายหรือที่เรียกว่าผู้ให้คำปรึกษาในศาลมีหน้าที่รับคำปรึกษาทางจิตสังคม มักมีคำสั่งให้นัดผู้เข้ารับคำปรึกษาอยู่หลายครั้ง เกือบทุกรายต้องขาดงานกลางานอยู่บ่อยครั้ง ส่งผลกระทบต่อหน้าที่การทำงาน และเสียค่าใช้จ่ายในการเดินทางมาศาล และปัญหาผู้กำกับดูแลที่มาจากฝ่ายปกครองที่ศาลยุติธรรมมีบันทึกข้อตกลงว่าด้วยความร่วมมือเพื่อประสานงานระหว่างศาลยุติธรรมกับฝ่ายปกครอง คือ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ซึ่งเป็นบุคคลที่ผู้ต้องหาและจำเลยอยู่ในพื้นที่ในการรับเป็นผู้สอดส่องดูแลรับรายงานตัวไม่ยินยอมหรือสมัครใจเป็นผู้รับดูแลให้เพราะเกรงว่าตนจะต้องรับผิดชอบในกรณีผู้ถูกปล่อยชั่วคราวหลบหนีไม่มาศาลตามนัด ในบางกรณีเป็นคดีที่มีอัตราโทษสูงและเป็นบุคคลอันตราย กำนัน ผู้ใหญ่บ้านก็ไม่สมัครใจที่จะทำหน้าที่ดูแลรับรายงานตัวเพราะเกรงว่าตนและครอบครัวจะเป็นอันตราย จึงเป็นปัญหาและอุปสรรคในการเข้ารายงานตัว

ดังนั้นแล้วปัญหาการบังคับใช้กฎหมายและการใช้ดุลพินิจในการปล่อยชั่วคราวโดยไม่มีประกันในระหว่างการพิจารณาคดีอาญาของศาล เพื่อให้ศาลบังคับใช้กฎหมายและใช้ดุลพินิจให้ตรงตามเจตนารมณ์ของกฎหมาย ให้เป็นไปตามบทบัญญัติของกฎหมายรัฐธรรมนูญ และตามหลักกฎหมายสากลระหว่างประเทศ ผู้ศึกษาจึงมีข้อเสนอแนะให้มีการแก้ไขในประเด็นปัญหาดังต่อไปนี้

1. ปัญหาการใช้ดุลพินิจในการปล่อยชั่วคราวของศาล

ผู้ศึกษาเห็นควรเสนอแนะว่า ศาลยุติธรรมควรจัดโครงการอบรมส่งเสริมให้ความรู้ความเข้าใจหัวข้อโครงการเกี่ยวกับการใช้ดุลพินิจให้กับผู้พิพากษาในการที่จะมีคำสั่งปล่อยชั่วคราวผู้ต้องหาหรือจำเลยทั้งศาลชั้นต้น ศาลอุทธรณ์และศาลฎีกาทั่วประเทศ เพื่อเพิ่มพูนความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักการใช้ดุลพินิจให้เป็นไปตามเจตนารมณ์ของกฎหมายที่แท้จริงที่ใช้บังคับอยู่ในขณะนี้อย่างจริงจังและเป็นไปในแนวทางเดียวกันทั้งหมด ถึงแม้ปัจจุบันศาลยุติธรรมจะมีโครงการจัดอบรมส่งเสริมพัฒนาทักษะความรู้ในการปฏิบัติหน้าที่ของผู้พิพากษาอยู่หลายครั้งก็ตาม แต่ก็เป็นการจัดอบรมเป็นการทั่วไปเป็นความสมัครใจของผู้พิพากษาแต่ละบุคคลเท่านั้น ทั้งปัญหาของคำสั่งไม่อนุญาตให้ปล่อยตัวชั่วคราวนั้น เห็นควรแก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติมาตรา 108/1 ใน (3) ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ฉบับที่ 22 พ.ศ. 2547 ให้ความหมายแคบลงจากเดิม “การสั่งไม่ให้ปล่อยชั่วคราว จะกระทำได้อต่อเมื่อมีเหตุอันควรเชื่อเหตุใดเหตุหนึ่งดังต่อไปนี้ (3) ผู้ต้องหาหรือจำเลยจะไปก่อเหตุอันตรายประการอื่น” ควรแก้ไขเพิ่มเติมดังนี้ “การสั่งไม่ให้ปล่อยชั่วคราว จะกระทำได้อต่อเมื่อมีเหตุอันควรเชื่อเหตุใดเหตุหนึ่งดังต่อไปนี้ (3) ผู้ต้องหาหรือจำเลยจะไปก่อเหตุอันตรายประการอื่นอันที่จะก่อให้เกิดขึ้นต่อบุคคลหรือทรัพย์สิน เท่านั้น

2. ปัญหาบทกฎหมายและขั้นตอนการขอลปล่อยตัวชั่วคราวโดยไม่ต้องมีหลักประกัน

ผู้ศึกษาเห็นควรกำหนดให้องค์กรหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง พนักงานสอบสวน พนักงานอัยการ ทำการเก็บรวบรวมข้อเท็จจริงเกี่ยวกับสาเหตุและพฤติการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการกระทำที่ถูกกล่าวหาหรือถูกฟ้องร้อง บุคลิกลักษณะนิสัยสภาพทางร่างกายและจิตใจการศึกษา การประกอบอาชีพการงาน ประวัติการกระทำความผิดอาญา สภาพและฐานะของครอบครัว ความสัมพันธ์กับบุคคลอื่นในสังคมหรือข้อมูลอื่นที่เกี่ยวข้อง เนื่องจากพนักงานสอบสวน พนักงานอัยการจะเป็นบุคคลแรกๆที่ได้พบและพูดคุยจากการสอบสวนของผู้ต้องหาและจำเลย แล้วประกอบเข้ามาในสำนวนฝากขังหรือในคำฟ้อง จึงเป็นส่วนที่สำคัญที่ต้องได้รับการรวบรวมเข้ามาในสำนวนของผู้ต้องหาหรือจำเลยเพื่อนำมาประกอบการพิจารณาการปล่อยชั่วคราว ซึ่งจะ使得ผู้ต้องหาหรือจำเลยได้รับการพิจารณาการปล่อยชั่วคราวอย่างยุติธรรม

3. ปัญหาการปล่อยตัวชั่วคราวโดยใช้อุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ (Electronic Monitoring: EM)

ผู้ศึกษาเห็นควรเสนอแนวทางให้สำนักงานศาลยุติธรรมโดยประธานศาลฎีกา แก้ไขให้ศาลมีคำสั่งพิจารณาให้ใช้อุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ เฉพาะคดีที่มีอัตราโทษจำคุกเกิน 10 ปี และต้องมีพฤติการณ์แห่งคดีร้ายแรงมีความเสี่ยงที่จะหลบหนี ความเสี่ยงที่จะไปยุ่งเหยิงกับพยานหลักฐานและความเสี่ยงที่จะไปก่ออันตรายประการอื่นอันที่จะก่อให้เกิดขึ้นต่อบุคคลหรือทรัพย์สินเท่านั้น และประธานศาลฎีกาควรกำหนดให้ออกข้อบังคับเพิ่มเติมในคดีที่มีอัตราโทษจำคุกอย่างสูงไม่เกิน 10 ปี ที่พนักงานสอบสวนหรือพนักงานอัยการนำตัวมาฝากขังหรือส่งฟ้องต่อศาลในครั้งแรกทุกคดี ให้เจ้าพนักงานศาลที่เกี่ยวข้องจัดทำคำร้องปล่อยชั่วคราวไม่มีประกันตามความประสงค์และความยินยอมของผู้ต้องหาหรือจำเลย เพื่อยื่นให้ศาลมีคำสั่งอนุญาตหรือไม่อนุญาตให้ปล่อยตัวชั่วคราว และควรกำหนดให้องค์กรหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง พนักงานสอบสวน พนักงานอัยการทำการเก็บรวบรวมข้อเท็จจริงเกี่ยวกับสาเหตุและพฤติการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการกระทำที่ถูกกล่าวหาหรือถูกฟ้องร้อง บุคลิกลักษณะนิสัยสภาพทางร่างกายและจิตใจการศึกษา การประกอบอาชีพการงาน ประวัติการกระทำความผิดอาญา สภาพและฐานะของครอบครัว ความสัมพันธ์กับบุคคลอื่นในสังคมหรือข้อมูลอื่นที่เกี่ยวข้อง เนื่องจากพนักงานสอบสวน พนักงานอัยการจะเป็นบุคคลแรกๆที่ได้พบและพูดคุยจากการสอบสวนของผู้ต้องหาและจำเลยแล้วประกอบเข้ามาในสำนวนฝากขังหรือในคำฟ้อง และให้เจ้าพนักงานศาลจัดทำรายงานหรือความเห็นพร้อมประเมินความเสี่ยงเพื่อประกอบการพิจารณาสั่งคำร้องขอปล่อยชั่วคราวเพิ่มเติมด้วย เพื่อเป็นข้อมูลผู้ต้องหาหรือจำเลยเพื่อประกอบการพิจารณาการปล่อยชั่วคราวให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้นอย่างเป็นรูปธรรมให้เหมาะสมกับคดีผู้ต้องหาหรือจำเลยแต่ละรายได้อย่างแท้จริงตามข้อบังคับประธานศาลฎีกา และควรกำหนดให้เจ้าพนักงานศาลที่ได้รับคำร้องฝากขังหรือรับคำฟ้องของพนักงานอัยการจัดทำรายงานรวบรวมข้อมูลพร้อมประเมินความเสี่ยง เสนอแบบคำร้องปล่อยตัวชั่วคราวทุกคดีที่มีอัตราโทษจำคุกไม่เกิน 10 ปี ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 110 เพื่อเสนอให้ศาลพิจารณาสั่งคำร้องขอปล่อยชั่วคราว เพราะการผิดฟ้องและฝากขังหรือพนักงานอัยการพาตัวจำเลยมาฟ้องต่อศาล คือ การที่พนักงานสอบสวนร้องขอให้ศาลขังตัวผู้ต้องหาไว้ระหว่างที่ทำการรวบรวมพยานหลักฐานในคดี ตัวผู้ต้องหา

หรือจำเลยจึงอยู่ภายใต้การควบคุมในอำนาจของศาล ผู้พิพากษาหรือเจ้าพนักงานศาลสามารถแจ้งสิทธิกับผู้ต้องหาหรือจำเลยเพื่อทราบถึงการขอลปล่อยชั่วคราวได้โดยไม่มีหลักประกันโดยความยินยอมของจำเลย หากผู้ต้องหาหรือจำเลยคนใดไม่ประสงค์หรือยินยอมในการที่จะให้เจ้าพนักงานศาลยื่นคำร้องขอปล่อยชั่วคราว ก็ให้จัดบันทึกทำรายงานเสนอศาลประกอบเข้าไปในสำนวนคดี เพื่อการปล่อยชั่วคราวให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้นอย่างเป็นรูปธรรมตามข้อบังคับประธานศาลฎีกา

4. ปัญหาเกี่ยวกับมาตรการบังคับและบทลงโทษกรณีผู้ต้องหาหรือจำเลยที่ได้รับการปล่อยตัวชั่วคราวไม่มีประกันหลบหนี ผู้ศึกษาเห็นควรแก้ไขเพิ่มเติมดังต่อไปนี้

4.1 เห็นควรแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการปล่อยชั่วคราว คือ “เมื่อผู้ต้องหาหรือจำเลยได้รับอนุญาตให้ปล่อยชั่วคราวโดยไม่มีประกัน ไม่มาศาลตามกำหนดนัด โดยไม่มีเหตุอันสมควร ให้ถือว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยหลบหนี ให้ศาลมีคำสั่งไม่อนุญาตให้ปล่อยชั่วคราว”

4.2 เห็นควรมีการกำหนดกรอบระยะเวลาจำนวนให้ผู้ให้คำปรึกษาในการนัดแต่ละครั้งให้สั้นลงและยังได้ประสิทธิภาพ เพื่อไม่ให้กระทบต่อหน้าที่การงานของผู้เข้ารับคำปรึกษาค่าใช้จ่ายในการเดินทางมาศาล ในกรณีผู้กำกับดูแลที่มาจากฝ่ายปกครอง ศาลยุติธรรมควรจัดให้มีการประชุมอบรมในท้องถิ่นชุมชนโดยเจ้าหน้าที่หรือเจ้าพนักงานศาล เพื่อให้กำนัน ผู้ใหญ่บ้านมีความรู้ ความเข้าใจ ขั้นตอนการทำงาน และเข้าใจในจุดประสงค์ของการตั้งผู้กำกับดูแล เพื่อสอดคล้องรับรายงานตัวให้มากขึ้น ทั้งนี้ให้ได้รับความร่วมมืออย่างเต็มกำลังของผู้นำชุมชน ให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่จะเสริมสร้างประสิทธิภาพในการป้องกันการหลบหนี

เอกสารอ้างอิง

ข้อบังคับของประธานศาลฎีกาว่าด้วยการปล่อยชั่วคราวและวิธีเรียกประกันในคดีอาญา พ.ศ. 2565.

คำแนะนำของประธานศาลฎีกาว่าด้วยการใช้มาตรการกำกับดูแลในระหว่างปล่อยตัวชั่วคราว พ.ศ. 2564.

ทศพร แสนสวัสดิ์, หลักการพื้นฐานกฎหมายรัฐธรรมนูญ, (พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน, 2567) หน้า 243-246.

ปาลิดา มณีโชติ, ปัญหาการนำเครื่องมืออิเล็กทรอนิกส์มาใช้ในการปล่อยชั่วคราวจำเลยในชั้น พิจารณาคดีของศาล, วารสารวิจัยราชภัฏพระนคร สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ปีที่ 11 ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม-ธันวาคม 2559) หน้า 65.

ภัทรศักดิ์ วรรณแสง, การใช้ดุลพินิจในการปล่อยชั่วคราว, คุณภาพ เล่ม 1 ปีที่ 50 หน้า 150-155.

ศิวพร อึ้งอรุณยะวิ, ปัญหาการปล่อยตัวชั่วคราวโดยการใช้อุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ติดตามตัว (Electronic Monitoring: EM) ในคดีอาญา, บทความการค้นคว้าอิสระ หลักสูตรนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัย สาขาวิทยบริการเฉลิมพระเกียรติจังหวัดขอนแก่น คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

สุขสมัย สุทธิบดี, การตัดสินใจ : การลงโทษผู้กระทำผิดทางอาญาของศาล, (สารนิพนธ์หลักสูตรรัฐศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาบริหารรัฐกิจ, คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2535), หน้า 11-12.